

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue Özel Sayı 1 (Ekim/October 2023), s. 1048-1061.
|| Geliş Tarihi-Received: 05.09.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 05.10.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1355504

Beşinci Sınıf Türkçe Dersi Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin İncelenmesi

An Analysis of Vocabulary Teaching Activities in the Fifth Grade Turkish Courses

Tuğrul Gökmen ŞAHİN*
Mehmet ÇELİK**

Öz

Bu çalışmanın amacı, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin sözcük öğretimi açısından incelenmesidir. Bu amaçla, sözcük öğretimi etkinliklerinin temalara dağılım durumu, sözcük öğretimi etkinliklerinin söz varlığı açısından ne durumda olduğu, sözcük öğretimi etkinliklerinde kullanılan yöntem ve tekniklerin neler olduğu incelenmektedir. Aynı zamanda sözcük öğretimi etkinliklerinin 2019 Öğretim Programı'nda dört temel dil becerisine yönelik kazanımları yansıtmayı yansıtmadığı incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi, durum deseni tercih edilmiştir. Verilerin analizinde doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmada verilere temalara ayrılmış olup kod ve kategoriler ile gösterilmiştir. Yapılan inceleme, 2019-2020 Eğitim Öğretim yılından itibaren 5 yıl boyunca kullanılmış olan, Anıttepe Yayınevi tarafından yayınlanan, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinliklerle sınırlandırılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda, sözcük öğretimi etkinliklerinde zorunlu temalara ağırlık verilmediği, sözcük öğretimi ile ilgili temalar arası eşit bir dağılımın olmadığı, konuşma ve dinleme becerilerine yönelik etkinliklerin yeterli olmadığı, özellikle atasözlerinin daha az sıklıkta kullanıldığı görülmektedir. Çalışmada, bu konuya ilişkin ulaşılan sonuçlar ışığında çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, Türkçe dersi öğretim programı, sözcük öğretimi, etkinlikler.

Abstract

The aim of this study is to analyse the activities in the 5th grade Turkish textbook in terms of vocabulary teaching. For this purpose, the distribution of vocabulary teaching activities to themes, the status of vocabulary teaching activities in terms of vocabulary, the methods and techniques used in vocabulary teaching activities are examined. At the same time, it is examined whether the vocabulary teaching activities reflect the achievements for the four basic language skills in the 2019 Teaching Programme. Qualitative research method, case design was preferred in the study. Document analysis was used to analyse the data. In the study, the data were divided into themes and shown with codes and categories. The examination was limited to the activities in the 5th grade Turkish textbook published by Anıttepe Publishing House, which has been used for 5 years since the 2019-2020 academic

* Arş. Gör. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: tugrul.sahin@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2107-9670.

** Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: 182404202@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8779-6299.

year. As a result of the examination of the data obtained at the end of the study, it is seen that compulsory themes are not emphasised in vocabulary teaching activities, there is not an equal distribution between themes related to vocabulary teaching, activities for speaking and listening skills are not sufficient, especially proverbs are used less frequently. In the study, various suggestions were made in the light of the results obtained on this issue.

Keywords: Turkish teaching, Turkish language teaching program, vocabulary teaching, activities.

Giriş

İnsanlığın varoluşundan beri iletişim, kişi ve toplum hayatında, gerek duygu ve düşüncelerin ifade ve aktarımında, gerekse de kişinin kendisini gerçekleştirmesinde anahtar konumdadır. Bu iletişim, farklı şekil ve işaretlerle yapılabildiği gibi esas itibarıyla dil ile mümkündür. Bu alanda birçok becerinin eşit derecede önemli olduğu kabul edilir ve bu beceriler birbiriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Dil öğretimi, öğretici ve öğretim ortamlarında; öğrenen ve öğrenme ortamı arasındaki dinamikleri içeren karmaşık bir alandır (İbe, Akcan, 2014). Dil eğitimi, farklı disiplinlerin bir araya gelerek katkıda bulunduğu bir süreçtir. Dil, insanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, (TDK¹)'dır ve bir dilin en önemli aktörü de sözcüklerdir. "Söz varlığı ile ilgili farklı terimlerle ve aynı kavram için kullanılmaktadır. Söz varlığı; kelime hazinesi, kelime serveti, sözcük dağarcığı, söz dağarcığı ve sözcük varlığı gibi terimlerle aynı kavramı karşılamak için kullanılır (Onan, 2013, s. 154)." Dünya üzerinde kültürel birliktelik oluşturan her toplum, varlık ve zenginliğini ses birlikteliğinin oluşturduğu kelimelerde görmektedir. Bir dilin sözcük zenginliği elbette önemlidir; ancak sözcük ve sözcük gruplarının nesillere aktarımı ve bu sözcüklerin nesiller boyu yaşayıp canlı kalması elbette kıymet arz etmektedir. Ergin'e (2013) göre dil, canlı bir varlık ve seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir" (Ergin, 2013, s. 3). Dilin geçmiş ve gelecek arasında bir köprü oluşu ve bu süreci söz varlığında bulmamız da pek tabiidir. Bu vesileyle dilin canlı bir varlık olduğu unutulmamalı ve canlılığın devamı için söz varlığı gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu da sözcük ve sözcük gruplarının ampirik ve akademik anlamda doğru aktarımı ile mümkündür.

Dil edinimi bir süreçtir, Chomsky (1975)'in ifadesiyle dil edinimi sürecinde oldukça karmaşık olan bir dil söz konusudur. Bu süreç içerisinde bireyin dil varlığını, söz varlığı temelinde değerlendirmek gerekmektedir. Kişi kendisini ve dünyayı anlama ve anlamlandırma sürecinde bu sesler ağını kullanmaktadır. Bireyin dil zenginliğine sahip olması için dilin ses ağlarını bilmesi ve kullanması gerekmektedir. Dil zenginliği, belki her şeyden önce, sözcük dağarcığının zenginliğini dile getirir (Sayılı, 2001, s. XII). Dildeki sözcük sayısının zenginliği kadar öğrencinin bunu öğrenebilmesi, kullanıp özümseyebilmesi gerekmektedir. Çünkü kullanılmayan bir malzemenin çokluğu fayda getirmemektedir. Bu noktada etken ve edilgen söz varlığı devreye girer. Kişinin aktif kelime serveti ile pasif kelime serveti arasındaki fark büyükse eğitimde büyük sorun var demektir, çünkü bu durum, dinlediğini ve okuduğunu anlayan; ama derdini anlatamayan bir insan tipi ortaya koyuyor (Demir 2006, s. 209). Öğrenen, sözcük dağarcığını kullandığı kadar etkindir. Sözcük dağarcığında var olup bunu kullanamadığı durumda da anladığı halde anlatamama durumu ortaya çıkmaktadır. Bu da öğrenciyi olumsuz yönde etkiler. Bu durumu ortadan kaldırmak için öğrencilerin öğrendiklerini içinde yaşadıkları sosyokültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine imkân sağlayan, aktif olarak katılabileceği etkinlik ve çalışmalara yer verilmelidir (MEB 2019, s. 8).

Sözcük öğretimi, kalıtım ve aile ile başlayan çevre ve okuldaki öğrenimlerle devam eden çok yönlü bir süreçtir. Bu süreç içerisinde öncelikle öğrenenin tanıdık ve aşına olduğu kelimeler ile ilişkisini pekiştiren kelimeler kullanılmalıdır. Çünkü öğrenen aşına

olduğu kelimeler ile ilk iletişim kurduğunda kısa süreli belleğe alınan kelimeler, uzun süreli belleğe aktarılmazlarsa çabuk unutulurlar (Dilidüzgün, 2014). Okulda öğrenmenin gerçekleşmesinde önemli bir yere sahip olan Türkçe ders kitaplarına seçilecek sözcük ve sözcük gruplarının günlük hayat ile ilişkili olması ve Türk kültürünü yansıtması önemli bir husustur.

Sözcük öğretimi, aile ve yakın çevre ile başlar, okulda verilen eğitim ile devam eden bir süreçtir. Bu sürecin okul boyutunda sözcük öğretiminde anahtar özellik ders kitaplarındadır. Ders kitabı, öğrenene verilmesi gerekeni en iyi şekilde verilecek şekilde hazırlanmalıdır. Sözcük öğrenimi sürecinde ve ampirik bilginin elde edilmesinde kelime aktarımı önem arz etmektedir Aynı zamanda temel sözcük/işaret ve öbek birikimi ile başlayan, deyimsele ifadeler ve gündelik anlatımı içeren çok geniş bir sözcük birikimine doğru bir ilerleme ve akademik bilginin elde edilmesinde ders kitaplarındaki uygun sözcüklerin seçilmesi dil metinlerinin algılanması ve anlaşılmasında önemli rol oynar (CEFR, 2021)¹.

Kişinin söz varlığı günümüzde okul, aile ve çevre ekseninde meydana gelmektedir. Özellikle okullardaki Türkçe dersi ve bu derste kullanılan kitaplar önem arz etmektedir. Kişinin kelime dağarcığının geniş olması anlama ve anlatma becerilerini geliştirme ve işlevsel olarak kullanmalarının olmazsa olmazıdır (Göçer, 2010, s. 1010). Çünkü öğrencinin Türkçe söz varlığı, öncelikle Türkçe dersinde ve bu dersin kaynağı olan Türkçe ders kitapları yoluyla oluşmaktadır. Çünkü dilin okuldaki öğrenme yolu Türkçe dersi ve bu yolun adresi de Türkçe çalışma kitabıdır (Akın, 2015, s. 24). Bu sebeple Türkçenin söz varlığını yansıtması ve sözcük öğretiminde kullanımı için titizlikle hazırlanmış ders kitapları tercih edilmeli ve kullanılmalıdır (Güneyli, 2011). Türkçe ders kitapları, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınır hazırlanmaktadır.

Bilimdeki ilerlemeler, öğrenme öğretme yaklaşımlarının gelişmesi ile günümüz öğrencilerinden beklenti değişmiştir. Bu vesileyle eğitim sistemimizde, son yapılan değişiklikler ekseninde davranışçı değil yapılandırıcı ve etkinlik odaklı yaklaşım esas alınmıştır. Eğitim sisteminde sadece bilgiyi aktarma anlayışı terk edilerek beceri ve kazanımlarla sarmal bir anlayış kabul görmektedir. Böylece eğitim alanında etkinlik, görev, etkinlik yaklaşımı, etkinliklerle öğrenme gibi kavramlar ön plana çıkmıştır (Güneş, 2017, s. 50). Bu değişiklik sonucunda öğrenci temelli kazanımlar belirlenmiştir. Bu kazanımlarda bireyin söz varlığının geliştirilmesi ele alınmıştır. Dinleme/izleme, okuma, konuşma ve yazma temelli dil öğretiminde belirtilen her alan için ayrı söz varlığının geliştirilmesi esasları kazanımlarla sabittir.

Günümüzde bilimsel veriler esas alınarak, öğrenci merkezli kazanımlar baz alınarak, çeşitli yöntem ve tekniklerle öğrenme gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda ortaokullarda her sınıf için 8 tema ve her tema içerisinde 4 farklı konu üzerinde etkinlikler yoluyla kazanımlar, çeşitli yöntem ve tekniklerle verilmektedir. Bu temalardan; "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Millî Mücadele ve Atatürk" temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur (MEB 2019, s. 15). 5. Sınıf Türkçe Dersi söz varlığı ile ilgili okuma becerileri alt başlığında yer alan kazanımlar 2019 Öğretim Programı'nda şu şekildedir:

Söz Varlığı

T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.

¹ http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/04144518_CEFR_TR.pdf

a) Öğrencilerin tahmin ettikleri kelime ve kelime gruplarını öğrenmek için görseller, sözlük, atasözleri ve deyimler sözlüğü vb. araçları kullanmaları sağlanır.

b) Öğrencinin öğrendiği kelime ve kelime gruplarından sözlük oluşturması teşvik edilir.

T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.

T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.

T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.

T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.

T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.

T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar. Yapım ekleri ezberletilmez, işlevleri sezdirilir. Kelime türetmenin mantığı kavratılır (MEB 2019, s. 36).

Bu çalışmanın amacı, 5. Sınıf ders kitabındaki sözcük öğrenimine yönelik etkinliklerin ne düzeyde olduğunu tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda alt problemler,

1. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinin oranı ve bu etkinliklerin temalara dağılım durumu hangi düzeydedir?
2. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan söz varlığı öğelerinin dağılımı hangi düzeydedir?
3. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük öğrenimine ilişkin etkinliklerde kullanılan etkinlik türleri nelerdir?
4. Programda belirtilen kazanımlar ile 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki kelime öğretimi etkinlikleri uyumlu mudur?
5. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki "Hazırlık Çalışmaları" ve "Tema Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları" sözcük öğretimine yönelik kazanımları hazırlama ve ölçmekte hangi düzeydedir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Çalışmada nitel araştırma yöntemi durum deseni tercih edilmiştir. Verilerin analizinde doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda dokümanlar önemli veri kaynaklarıdır. Doküman incelemesi; kitap, dergi, gazete gibi yazılı materyallerin analiz edilmesidir. İncelenen 5. Sınıf Türkçe ders kitabı da birincil kaynak olan bu yazılı materyallerdendir. Best'e(1959) göre doküman incelemesi, hazır bir teknikte elde edilen verilerin sistemli bir olgu içerisinde incelenmesi olayıdır.

Çalışma Dokümanı

Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl boyunca kullanımına onay verdiği 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan sözcük öğrenimi etkinlikleri ile ilgilidir ve bu uygulamalarla sınırlandırılmıştır. Çalışmada 2019-2020 Eğitim Öğretim yılından itibaren 5 yıl boyunca kullanılacak olan, Anıttepe tarafından yayınlanan, 5. sınıf Türkçe ders kitabından veriler taranıp tablolar halinde sunulmuştur. Belirtilen amaç ile ders kitabında yer alan tüm etkinlikler gözden geçirilerek taranmış ve sözcük öğrenimi açısından incelenmiştir.

Veri Toplanması ve Analizi

Bu çalışma 2019 TDÖP'te sözcük öğrenimi alanıyla ilgili okuma becerileri kapsamında yer alan "Söz Varlığını Zenginleştirme" kısmındaki kazanımlardan hareketle oluşturulmuştur. Aynı zamanda dinleme/izleme, konuşma ve yazma gibi diğer dil becerileri ile ilgili sözcük öğrenimi kazanımlarından, açıklamalardan yararlanılmıştır. Çalışmanın alt amaçlarıyla uyumlu olarak etkinliklerin verildiği etkinlik türleri belirlenmiş ve bunlar kategori halinde sunulmuştur.

Çalışmada, incelenen Türkçe ders kitabı, her iki araştırmacı tarafından kategoriler oluşturularak alanında uzman iki Türkçe eğitimcisine sunulmuş ve yapılan değerlendirmeler de müzakere edilerek çalışmanın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde, alt problemler ışığında yapılan çalışmalar ve bu çalışmalardan elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Elde edilen veriler kod kategori ve temalarla ayrılarak işlenmiştir. Bu veriler yorumlanarak nihai bulgular elde edilmiştir.

Araştırmanın birinci alt problemi, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinin oranı ve bu etkinliklerin temalara dağılım durumunun hangi düzeyde bulunduğu. Yapılan araştırmada 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer bulan 8 tema ve bu temalarda bulunan sözcük öğrenimine ait etkinlik sayıları ve oranları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Temalara Yönelik Dağılım durumu²

Tema No	Tema Adı	S.Ö. Etkinlik Sayısı(f)	Toplam etkinlik	%
1	Birey ve Toplum	11	42	26
2	Milli Mücadele ve Atatürk	12	42	29
3	Doğa ve Evren	10	45	22
4	Milli Kültürümüz	8	37	22
5	Vatandaşlık	8	40	20
6	Sağlık ve Spor	11	42	26
7	Erdemler	6	43	14
8	Bilim ve Teknoloji	6	36	16
Toplam		72	327	22(Ortalama)

Tablo 1'e göre 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer bulan toplam etkinlik sayısı 327'dir. Sözcük öğretimi ile ilgili etkinlik sayısı 72 olmakla birlikte bu etkinlikler hazırlık çalışmaları ve tema sonu ölçme ve değerlendirmeyi kapsamamaktadır. Sadece verilen metinlerle ilgili etkinlikler ve sözcük öğretimine yönelik etkinlikleri kapsamaktadır. Sözcük öğretimi etkinlikleri ile ilgili 8 tema içerisinde en çok etkinlik 2. Tema olan "Millî Mücadele ve Atatürk" (f =12) içerisinde yer bulmaktadır. Sözcük öğretimi etkinlikleri açısından en az etkinlik Erdemler (f =6) temasında yer bulmaktadır. Sekiz tema içerisinde bulunması gereken zorunlu temalar vardır. "Bu temalardan; "Erdemler", "Millî

² Tablodaki bir etkinlik birden çok etkinlik türünü kapsamaktadır.

Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur” (MEB 2019, s. 14). Zorunlu temalarda etkinlik sayılarının fazla olması gayet tabiidir. Ancak bunu “Erdemler”, “Millî Kültürümüz” temalarında görememekteyiz. Özellikle “Erdemler” teması hem toplam etkinlik sayısı hem de sözcük öğretimi etkinliklerine bakıldığında en zayıf halkadır. Sözcük öğretimine yönelik etkinlik sayılarına ve genel ortalamaya baktığımızda kısmen yeterli düzeydedir. Toplam etkinlik içerisinde % 22 olan pay bunu göstermektedir. Ancak temalar arası sözcük öğretimine yönelik etkinlik sayıları orantılıdır denemez. Bu orantısızlık temalardaki toplam etkinlik sayılarında da görülmektedir. Gündoğdu'nun(2014) 6. sınıf Türkçe kitabında sözcük öğretimi ile ilgili yaptığı çalışmadaki bulgular ile bu konuda benzerlik görülmektedir. Bu vesileyle zorunlu temalarda yer alan etkinlik sayıları ve sözcük öğretimi etkinlikleri arttırılmakla birlikte temalar arası etkinliklerde bir paralellik olması gerekmektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemi, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan söz varlığı öğelerinin dağılımının hangi düzeyde olduğudur. Tablo 2’de sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan söz varlığı öğelerinin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 2. Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin Söz Varlığı Öğelerine Yönelik Dağılımı

Öge Türü	f	%
Temel söz varlığı ve terimler	275	80
Deyimler	43	13
Atasözü	4	1
Kalıp sözler	13	4
İkilemeler	8	2
Geçmişte kullanımı olan kelimelerin günümüzdeki söyleyişi	2	1
Toplam	345	100

Herhangi bir dilin ya da dilsel dizgenin söz varlığı öğelerini oluşturan unsurlar: temel söz varlığı, terimler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri), kalıp sözler ve ikilemelerdir (Aksan, 2002). Bu bağlamda kullanılacak olan söz varlığı öğeleriyle öğreneni uygun şekilde bir araya getirmek ve söz varlığı öğelerini özümsemesini sağlamak gerekmektedir. Tablo 2’de sözcük öğretimi etkinliklerinin söz varlığı öğelerine yönelik dağılımı incelendiğinde büyük bir kısmının (f=275) temel söz varlığı ve terimlerden oluştuğu görülmektedir. Bu kelimeler arasında eş ve zıt anlamlı kelimelerin çokluğu yanında sık tekrar edilen “*vatan, ihtiyaç, soğuk, uzak, birlik, sır, şikâyet, zengin*” sözcükleri vardır.

Deyimler (f=43) ile ilgili Türkçe ders kitabında 10 etkinlik yer almakta ve bu etkinliklerde 43 deyim kullanılmaktadır. Bu deyimler ‘*sinirine dokun-, endişe ver-, ablukaya al-, çaba harca-, ne pahasına olursa olsun, hop oturup hop kalk-, yola çık-, yenik düş-, kulak misafiri ol-, göz yum-, şok ol-, baş başa kal-, dillere destan, kara kara düşün-, elinden kurtul-, ödü patla-, gözden kaybol-, kamı don-, düşkün ol-, göz göze gel-, zayıf düş-, alay et-, halt et-, hak et-, eli silah tut-, yıldırım gibi, neye uğradığını şaşır-, umurumda değil, sokaklara dökül-, gün ağar-, kendini alama-, gözlerine inanma-, kendine gel-, gözden kaybol-, göz kulak ol-, yolunu göz-, usan-, gözet-, çocuk gibi sevin-, ortaya çık-, yol aç-, dile getir-, yıl-.*’ söz öbeklerinden oluşmaktadır. Sözcük öğretimi etkinliklerinde deyimler öne çıkmaktadır. Bu bağlamda verilen deyimlerin ders kitabı için yeterli olup olmadığı tartışmaya açıktır. Çünkü Gündoğdu'nun

(2014) 6. sınıf Türkçe kitabında sözcük öğretimi ile ilgili yaptığı çalışmada deyim sayısı, 2019-2020 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan deyim sayısının iki katından fazladır.

Atasözü (f=4) ile ilgili 3 etkinlik bulunmaktadır ve bu etkinliklerde 4 atasözü kullanılmaktadır. Bu atasözleri '*ulular köprü olsa basıp geçme³, akan su yosun tutmaz, er olan ekmeğini taştan çıkarır, yaş kesen baş keser.*' Atasözleri deyimlerle kıyaslandığında Türkçe ders kitabında az sayıda yer almaktadır.

Kalıp sözler (f=13) 2 etkinlik içerisinde yer almakta ve bir konu başlığı ile ilişkilendirilmektedir. Bu da kalıp sözlere Türkçe ders kitabında önem verildiği görülmektedir; çünkü daha önce yapılan Gündoğdu'nun (2014) 6. sınıf Türkçe ders kitabında sözcük öğretimi ile ilgili yaptığı çalışmada kalıp sözlere hiç yer verilmediği düşünüldüğünde olumlu bir adım olarak değerlendirmek gerekmektedir. Kullanılan kalıp sözlerden kimisi tekrar edilmektedir. Bu kalıp sözler '*hoşça kalın(3), günaydın(2), merhaba(2), güle güle(2), iyi günler, çok yaşa, geçmiş olsun, eline sağlık olmak üzere 13 kez kullanılmakla birlikte 8 farklı kalıp sözden oluşmaktadır.*

İkilemeler, 5. sınıf Türkçe ders kitabında sadece bir etkinlik içerisinde kullanılmaktadır. Bu etkinlik içerisinde kullanılan ikilemeler zıt anlamları ile birlikte cümlede yan yana kullanımı istenmektedir. Sezdirilerek, öğrencilere ikileme kullanımı öğretilmektedir. Bu ikilemeler '*savaş barış, abur cubur, ileri geri, dost düşman, girmek çıkmak, erken geç, önce sonra, abur cubur*' olmak üzere 8 tanedir.

Geçmişte kullanımı olan kelimelerin günümüzdeki söyleyiş özelliğini kavratmak amacıyla 5. sınıf Türkçe ders kitabında, 2 farklı etkinlikte, bu tür kelimelere yer verilmektedir. Kullanılan bu kelimeler "*hocanım*" ve "*iyceden*" kelimeleridir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan yöntem ve tekniklerin dağılımının hangi düzeyde bulunduğudur. Tablo 3'te sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan yöntem ve tekniklerin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Söz Varlığı Öğretimi İçin Kullanılan Etkinlik Türleri

No	Yöntem-Teknikler (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı)	f
1	Anlamı tahmin etme ile sözcük öğretimi	15
2	Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi	35
3	Bulmaca ile sözcük öğretimi	4
4	Çağrışım ile sözcük öğretimi	1
5	Eşleştirme ile sözcük öğretimi	12
6	Sözlükten bulma ile sözcük öğretimi	16
7	Konuşma ile sözcük öğretimi	8
8	Kendi sözlüğüne yazma ile sözcük öğretimi	5
9	Metin ve şiir yazma ile sözcük öğretimi	3
10	Dinleme ile sözcük öğretimi	7
11	Anlamı verilen sözcüğü bulma ile sözcük öğretimi	3

³ Ders kitabında atasözü olarak kabul edilmekle birlikte güncel TDK Deyim ve Atasözleri sözlüğünde yer almamaktadır. Erişim 01.04.2020, saat: 23:00. <https://sozluk.tdk.gov.tr/>

12	Görsellerden yararlanma ile sözcük öğretimi	5
13	Gruplandırma ile sözcük öğretimi	1
14	Kelime türetme (ek-kök) ile sözcük öğretimi	5
15	Gerçek anlamlı kelimeleri kullanma ile sözcük öğretimi	3
16	Mecaz anlamlı kelimeleri kullanma ile sözcük öğretimi	2
17	Eş anlamlı kelimeleri kullanma ile sözcük öğretimi	2
18	Zıt anlamlı kelimeleri kullanma ile sözcük öğretimi	1
19	Eş sesli kelimeleri kullanma ile sözcük öğretimi	1
20	Bağlamdan yararlanma ile sözcük öğretimi	4
21	Boşluk doldurma ile sözcük öğretimi	5
22	Kavram haritası ile sözcük öğretimi	2
23	Anlamı verilen kelimeyi bulma ile sözcük öğretimi	3
24	Harfleri eksik ve karışık verilen kelimeyi tamamlama	3
25	Türkçe karşılığını bulma	1

Tablo 3'te 5. sınıf Türkçe ders kitabında sözcük öğretimi etkinliklerinde etkinlik türleri dağılımı incelendiğinde "*Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi*" (f=35) ile en çok öğrenenleri yazmaya yönlendirmektedir. Aynı zamanda "*Sözlükten bulma ile kelime öğretimi*" (f=16), "*Kelimenin Anlamı tahmin etme ile kelime öğretimi*" (f=15), "*Eşleştirme ile kelime öğretimi*" (f=12), "*Bağlamdan yararlanma*" (f=4) da okuma alanına yönelik en çok kullanılan etkinlik türlerindedir.⁴ 2019-2020 Eğitim-Öğretim yılı için hazırlanan Türkçe ders kitabında tespit edilen 25 yöntem ve teknik yer almaktadır. Ancak 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı için hazırlanan Türkçe ders kitabı için yapılan çalışmada ise "5. sınıf Türkçe ders kitabında söz varlığı öğretiminde başvurulan 22 yöntem-teknige yer verilmiştir. En fazla cümlede kullanma yöntemi ile kelime öğretiminin yapıldığı, bunu 13 sıklıkla sözlük kullanma yönteminin takip ettiği görülmektedir." (Karagöl ve Tarakçı 2019, s. 158) Yapılan karşılaştırma neticesinde kullanılan yöntem ve tekniklerin sayısal olarak pek fark etmediği gözlenmektedir. Bu çalışmada olduğu gibi bir önceki yılda kullanılan Türkçe ders kitabında da en çok "*Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi*" (f=35) yöntemi ile kelime öğretiminin yapıldığı görülmekte ve benzer bir sıklıkla "*Sözlükten bulma ile kelime öğretimi*" (f=16) yönteminin takip ettiği görülmektedir.

Tablo 3'teki etkinlik türlerinde en çok okuma ve yazma alanlarına yönelik etkinliklerin haricinde konuşma (f=8) ve dinleme (f=7) alanlarına yönelik etkinliklerin de yer aldığı görülmektedir. Ancak dilin dört temel dil becerileri alanındaki denge gözetilirse etkinlik sayıları ve oranları tutarlı değildir. Dört temel dil becerilerine yönelik etkinlik türleri dağılımı gözetilirken bu beceriler arasındaki farkın düşük olması gerekmektedir. Tablo 3'te 5. sınıf Türkçe ders kitabında sözcük öğretimi etkinliklerinde etkinlik türlerinin dağılımı incelendiğinde çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanımı söz konusudur. Ancak sözcük öğretimi ile ilgili pek çok farklı yöntem ve teknik kullanılmaktadır. Etkinliklerdeki çeşitlilik farklı zekâ ve ilgi alanlarına hitap edeceği için öğrenen açısından olumlu bir etkinlik ortamı sağlar; ancak 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin ihtiyaçları göz önüne alındığında yeterli değildir. Çünkü öğrencilerin motor becerilerini, müzik becerilerini, canlandırma ve resmetme becerilerini geliştiren etkinlikler de sunulmalı ve öğrencilerin oyun ile öğrenmelerine fırsat verilmelidir.

⁴ Tablodaki birçok etkinlik türü bir etkinlik içerisinde yer bulmaktadır.

Araştırmanın dördüncü alt problemi, 2019 TDÖP'te belirtilen kazanımlar ile 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki kelime öğretimi etkinlikleri uyumlu mudur? 5. Sınıf Türkçe dersi söz varlığı ile ilgili kazanımlar 2019 TDÖP'te temel dil becerilerinden okuma becerisi alt başlığında belirtilmektedir. Ancak dilin dinleme, konuşma ve yazma becerilerinde de sözcük öğretimiyle ilgili kazanımlar yer bulmaktadır.

Dinleme becerisi ile ilgili Tablo 3 incelendiğinde “*Dinleme ile kelime öğretimi*” (f=7) yapıldığı ancak okuma ve yazma alanlarına göre yeterli olmadığı 144 etkinlik türü içerisinde az bir etkinlikle temsil edildiği görülmektedir. 2019 TDÖP'te dinleme ile sözcük öğretimi için verilen kazanımların uyumlu olduğu görülmektedir. “T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır” (MEB 2019, s. 35).

Konuşma becerisi ile ilgili Tablo 3 incelendiğinde “*Konuşma ile kelime öğretimi*”nin (f=8) yer aldığı ancak okuma ve yazma alanlarına göre yeterli olmadığı 144 etkinlik türü içerisinde dinleme becerisinden sonra yeterli olmayan etkinliklerle temsil edildiği görülmektedir. 2019 Öğretim Programı'nda konuşma ile sözcük öğretimi için verilen kazanımların uyumlu olduğu görülmektedir. “T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır, T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır” (MEB 2019, s. 35).

Yazma becerisi ile ilgili Tablo 3 incelendiğinde “*Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi* (f=35), *Kendi sözlüğüne yazma ile sözcük öğretimi* (f=5), *Metin ve şiir yazma ile sözcük öğretimi*(f=3)” etkinlik türleri yer bulmaktadır. Yazma becerisi, dinleme ve konuşma becerilerine nazaran yeterli bir sayısal değerde etkinlik türlerinde kullanılmaktadır. Bu vesileyle hazırlanan ders kitabının yazma becerisinin 144 etkinlik türü içerisinde sayısal olarak yeterli etkinlik türünde yer bulduğu görülmektedir. Yazma becerisi ile ilgili 2019 Öğretim Programı'nda yazma ile sözcük öğretimi için verilen kazanımların uyumlu olduğu görülmektedir. Bu kazanımlar:

“T.5.4.3. b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir,

T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır,

T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır” (MEB 2019, s. 35).

Dinleme ve konuşma dilin sözel alanına yönelik dil becerileridir. Sözlü ifadenin gerçekleşmesinde dinleme ve konuşma etkin olarak kullanılırken yazılı söz varlığıyla beslenen dil becerileri okuma ve yazmadır (Pikulski ve Templeton, 2004). Daha önce hazırlanan ders kitaplarındaki sözlü dil becerilerine yönelik eksikliğin 2019-2020 eğitim öğretim yılı için hazırlanan ders kitabında da devam ettiği görülmektedir. “...sözcük öğretimi ile ilgili etkinliklerin yazma becerisi (f=33), okuma becerisi (f=26) ve dil bilgisi (f=22) becerileriyle sıklıkla ilişkilendirildiği, buna karşın dinleme/izleme (f=1) ve konuşma (f=0) becerileriyle neredeyse hiç ilişkilendirilmediği görülmektedir” (Gündoğdu, 2014, s. 206).

Tablo 4. 5. Sınıf ders kitabındaki Hazırlık Çalışmaları ve Tema Sonu Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları içerisindeki sözcük öğretimi etkinlik sayılarının kazanımlara dağılımı

Kazanımlar	Hazırlık Çalışmaları	Tema Sonu Ölçme Değerlendirme
------------	----------------------	-------------------------------

T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.(Öğrencilerin kelime anlamlarına yönelik tahminleri ile sözlük anlamlarını karşılaştırmaları sağlanır.)	-	-
T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.	9	-
T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	-	-
T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.	-	3
T.5.3.6. Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	2	7
T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.	-	9
T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur.	-	4
T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder.	-	2
T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder.	-	-
T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar.	-	1
T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.	-	11
T.5.4.2. b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.	3	1
T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.	8	-
T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.	-	-

Tablo 4'te 5. sınıf ders kitabındaki Hazırlık Çalışmaları ve Tema Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları içerisindeki sözcük öğretimi çalışmalarının kazanımlara dağılımı incelendiğinde:

Hazırlık çalışmalarında, okuma alanına dönük "T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır." kazanımı dokuz etkinlik kullanımı ile ve "T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır." en çok kullanılan kazanımlardır. Ancak "T.5.1.2. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen, bilmediği

kelimelerin anlamını tahmin eder.” kazanımı için dinleme alanına dönük hem hazırlık hem de ölçme ve değerlendirme alanlarında hiçbir etkinlik bulunmamaktadır. Ayrıca “T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. T.5.3.5. Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder. T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur. T.5.3.8. Kelimelerin zıt anlamlılarını bulur. T.5.3.9. Eş sesli kelimelerin anlamlarını ayırt eder. T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder. T.5.3.11. Yapım ekinin işlevlerini açıklar. T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder. T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarıyla ilgili herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Öğretim öncesinde yapılan değerlendirme, öğrenci hakkında bilgi edinilmesini ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesini gerekli kıldığı için öğrenen için rota konumundadır (MEB, 2019). Sözcük öğretimine yönelik hazırlık etkinlikleri bu vesileyle kazanımları karşılaması ve desteklemesi gerekliliğini tam olarak karşılamamaktadır.

“Tema Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları” içerisinde en çok on bir etkinlik ile “T.5.3.33. Okuduğu metindeki gerçek, mecaz ve terim anlamlı sözcükleri ayırt eder.” ve dokuz etkinlik ile “T.5.3.7. Kelimelerin eş anlamlılarını bulur.” kazanımları yer almaktadır. Sözcük öğretimine dönük olarak her bir kazanımı ölçen etkinlik sayıları arasındaki uçurum doğru bir ölçmenin yapılmasını engellemektedir. Dilin dört temel becerilerinden dinleme alanına dönük, Tema Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları içerisinde herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Ayrıca “T.5.2.5. Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır. T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder. T.5.4.7. Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır. T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarına ait herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Hâlbuki 2019 TDÖP’te “...öğretim sonunda yapılan değerlendirme ise öğrenme hedeflerinin karşılanıp karşılanmadığı ve belirli alanlarda değişiklik yapılması gerekip gerekmediği hakkında karar vermeyi sağlayacaktır” (MEB, 2019, s. 9) açıklaması ile ters düşmektedir; çünkü tam anlamıyla ölçemediğimiz bir kazanıma dönük değerlendirme eksik kalacaktır.

“Hazırlık Çalışmaları” ve “Tema Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları” incelendiğinde her ikisinde de dinleme alanına ait bir etkinlik yoktur. Ayrıca her iki çalışmada “T.5.2.7. Konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır. T.5.3.10. Kökleri ve ekleri ayırt eder. T.5.4.12. Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” kazanımlarına ait de herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. 2019 Öğretim Programı kazanımlarında yer almasına rağmen bu kazanımların bulunmaması önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Çünkü 2019 TDÖP’te “Ölçme Değerlendirme” yaklaşımı içerisinde yer alan “...4-8. sınıflarda sürecin yanı sıra sonuç odaklı ölçme ve değerlendirme yaklaşımı benimsenmelidir... Yazılı sınavlar yapılandırılırken kullanılan maddelerin öğretim programı kazanımlarının bilgi, beceri, tür ve düzeyleri ile tutarlı olmasına dikkat edilmelidir (MEB, 2019, s. 9) açıklamasıyla uyuşmamaktadır. Birkaç kazanıma ağırlık verilip bazı kazanımlar için hiçbir etkinliğin olmayışı uygulanan programla ters orantıdır.

Öğretim öncesinde yapılan değerlendirme sözcük öğretimi açısından Tablo 5’e göre yeterli görülmemiştir? Öğretim sonunda yapılan “Ölçme Değerlendirme” etkinlikleri de sözcük öğretimi açısından yeterli olmamakla birlikte hazırlık çalışmaları ile karşılaştırıldığında kazanımların uygulanmasında daha geniş yelpazeye sahiptir. Kazanımların gerçekleşmesinde öğretim sırasında yapılan değerlendirme, öğrenci ve

öğretmene geri bildirim verilmesini; öğretim sonunda yapılan değerlendirme ise öğrenme hedeflerinin karşılanıp karşılanmadığı ve belirli alanlarda değişiklik yapılması gerekip gerekmediği hakkında karar vermeyi sağlayacaktır (MEB, 2019, s. 9).

Sonuç ve Öneriler

5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler sözcük öğretimi açısından incelendiğinde toplam 327 etkinlik içerisinde 72 etkinlik veya alt etkinlik bulunmaktadır. Ders kitabındaki sözcük öğretimi etkinlikleri toplam etkinliğe göre %22 gibi bir oran ile yer almaktadır. Bu oran Mert'in (2013) yaptığı Türkçe çalışma kitaplarındaki etkinliklerin, sözcük öğretimi etkinliklerine oranlarının yeterli düzeyde olmadığını belirlediği çalışmaya göre artmış olması olumlu bir durumdur. Ancak Bayraktar (2018)'in yaptığı çalışmada "Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda" bulunan etkinliklerin, etkinliklerin türü bakımından çeşitlilik gösterse de söz varlığı unsurlarını barındırma açısından yetersiz bulunduğu görülmektedir.

Sözcük öğretimi etkinliklerinin temalara dağılımı incelendiğinde, zorunlu temalara genelde ağırlık verilmediği ve sözcük öğretimi ile ilgili temalar arası eşit bir dağılımın olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan Gündoğdu (2012)'nin 6. Sınıf ders kitabıyla ilgili yaptığı çalışmadaki sözcük öğretimi etkinliklerinin temalara dağılımı açısından benzerlik görülmektedir. Temalardaki etkinliklere bakıldığında en çok etkinlik zorunlu temalardan 2. Tema olan Millî Mücadele ve Atatürk (f =12) temasında en az etkinlik de yine zorunlu temalardan Erdemler (f =6) temasında olduğu görülmektedir.

5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler söz varlığı bakımından incelendiğinde büyük bir kısmının (f=275) temel söz varlığı ve terimlerden oluştuğu ve sırasıyla deyimler (f=43), atasözü (f=4), kalıp sözler (f=13), ikilemeler(f=8), Geçmişte kullanımı olan kelimelerin günümüzdeki söyleyişi(f=2) bulunmaktadır. Etkinlikler söz varlığı dağılımı bakımından incelendiğinde özellikle atasözlerin yeterince kullanılmadığı görülmektedir. Aynı zamanda ikilemeler sadece bir etkinlikte 8 ikileme ile yer bulmakta ve bu da yeterli olarak görülmemektedir. Mert'in (2013) kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimiyle ilgili yaptığı çalışmasında da benzer sonuçlar görülmektedir. "Türkçe çalışma kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinliklerinin gerek sözcük sayıları bakımından gerek sözvarlıklarının çeşitliliği, tekrarlanması bakımından sistemli bir çalışmanın ürünü olmadıkları da belirlemeler arasındadır" (Mert, 2013, s. 28). Etkinliklerde yer alan söz varlığı içerisinde temel söz varlıklarının çoğunlukta olması kaçınılmazdır; ancak diğer söz varlığı öğelerini sayılarını arttırmak gerekmektedir. Öğrenen için, sözcüklerin farklı kullanımını görmek sözcük hakkında daha fazla bilgi sahibi olması öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Bilinen ve bilinmeyen ilişkilendirildiği, sözcük sayısı değil de sözcüğe ilişkin bilgilerin ve kullanım alanlarının artırılması hedeflendiği sürece sözcük öğretimi başarılı olmaktadır (Bromley, 2007).

5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan yöntem ve tekniklerin dağılımı incelendiğinde kullanılabilir 41 etkinlik türü içerisinde 25 etkinlik türü, yöntem ve teknik olarak kullanılmaktadır. "Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi" (f=35), "Sözlükten bulma ile kelime öğretimi" (f=16), "Kelimenin Anlamı tahmin etme ile kelime öğretimi" (f=15), "Eşleştirme ile kelime öğretimi" (f=12) en çok kullanılan sözcük öğretimi ile ilgili etkinlik türüdür. Çevik ve Güneş'in (2017) sözcük öğretimi ile ilgili yaptığı çalışmada da yapılandırıcı eğitim ilkelerine dikkat edilmeksizin etkileşime dayalı bir anlayışın uygulanmadığı, etkinliklerde çokça tekrarların bulunduğu belirtilmektedir. Öğrencilerin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek için Türkçe ders kitapları, birbirine benzeyen, tekrar içerikli alıştırmalar yerine birbirini tamamlayan, öğrencinin aktif rol aldığı, etkileşime geçtiği, dil ve zihinsel

becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle zenginleştirilmelidir (Çevik ve Güneş 2017, s. 285). Ders kitabındaki etkinlikler, etkinliklerin türü bakımından çeşitlilik arz etmektedir; ancak yeterli değildir. Yapılan başka bir çalışmada benzer sonuçlar görülmektedir. Ders kitaplarında öğrenciyi eğlendirerek söz varlığı öğretimini hedefleyen yöntem-tekniklere (oyun ile kelime öğretimi, müzik ile kelime öğretimi vs.) çok az yer verilmiş, hatta bazı kitaplarda hiç yer verilmemiştir (Karagöl ve Tarakçı 2019, s. 167).

5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük öğretimine yönelik etkinliklerin kazanımları yansıtması bakımından incelendiğinde, kazanımların ders kitabındaki etkinliklere yansıtıldığı görülmektedir. Okuma becerisi alanındaki etkinliklerin çokça verildiği görülmekle birlikte yazma becerisi ağırlıklı olarak "Cümlede kullanma ile sözcük öğretimi" (f=35) ile verilmektedir. Okuma ve yazma becerilerine dönük uygulanan etkinlikler haricinde konuşma (f=8) ve dinleme (f=7) alanlarına yönelik etkinliklerin de yer aldığı görülmektedir. Ancak konuşma ve dinleme becerilerine yönelik etkinliklerin yeterli olmadığı görülmektedir. Türkçede gerek tek tek sözcüklerde gerek deyimlerde ve öteki birden çok ögeli birimlerde kavramlaştırma sırasında doğadaki nesnelere, biçimlere, renklerden yararlanılarak bir şeyin canlandırılarak anlatılması (Aksan, 2009, s. 97) sözcük öğretimi açısından önemlidir. Bu durumun dinleme ve konuşma becerilerine yönelik kazanımların gerçekleşmesine yönelik istenilen etkiyi bırakmamaktadır.

Hazırlık, ölçme ve değerlendirmeye yönelik uygulanan etkinliklerin sözcük öğretimi kazanımlarını karşılaması bakımından incelendiğinde etkinlik sayıları kazanımlara göre farklılık göstermektedir. Aynı zamanda dört temel dil becerilerine yönelik kazanımları vermede uygun bir dağılım olmamakla birlikte özellikle dinleme/izleme becerisine yönelik etkinliklerin bulunmaması önemli bir eksiklik ortaya koymaktadır. Kazanımların gerçekleştirilmesinde uygulanan etkinlik sayıları arasındaki büyük farkın giderilmesi, sözcük öğrenimi hedeflerine ulaşılması için gerekmektedir. Sürekli değerlendirme, öğrenme gücünü çeken öğrencilerin ilerleyişlerinin tespiti için de önemlidir (MEB, 2019, s. 9) çünkü sağlıklı bir dönüt sistemi, öğrenci eksikliklerinin giderilmesinde ve öğrenimin gerçekleşmesinde kilit rol oynamaktadır. 2019 TDÖP'te belirlenen hedeflere ulaşmada bu eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre öneriler:

1. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük öğretimine yönelik etkinlikler temalara eşit oranlarda dağıtılabilir.
2. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda zorunlu olarak verilen temalara yönelik sözcük öğretimi etkinlik sayıları arttırılabilir.
3. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki sözcük öğretimine yönelik etkinliklerde söz varlığına ilişkin; temel söz varlığı ve terimlerin yanı sıra deyimler, atasözü, kalıp sözler, ikilemelere yönelik etkinlikler çoğaltılabilir.
4. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler içerisinde, sözcük öğretimi etkinliklerinde bulunan 25 etkinlik türüne farklı yöntem ve teknikler eklenebilir.
5. Özellikle oyun, müzik, karikatür, resim ve canlandırmaya yönelik sözcük öğretimi etkinlikleri verilebilir.
6. Sözcük öğretimine yönelik etkinliklerin dört temel dil becerilerine dağılımında özellikle dinleme ve konuşma becerilerine yönelik etkinlikler arttırılabilir.

Kaynakça

- Akın, E. (2015). Türkçe Çalışma Kitaplarındaki (6, 7 ve 8. Sınıflar) Dil Bilgisi Etkinliklerinin Çeşitli Açılardan Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(15), 19-34.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayraktar, İ. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Bulunan Sözcük Öğretimi Etkinliklerinin İncelenmesi. *Journal of Language Research (JLR)*, 2(1), 1-7.
- Best, J. (1959). *Research in Education*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bromley, K. (2007). Nine Things Every Teacher Should Know About Vocabulary Instruction. *International Reading Association*, 1598, 528-537.
- Chomsky, N. (1975). *Reflections of Language*. London: Temple Smith
- Çevik, A. & Güneş, F. (2017). Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286.
- Demir, C. (2006). Türkçe/Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti, *Millî Eğitim Üç Aylık Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 169, 207-223.
- Dilidüzgün, Ş. (2014). Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretme Yöntemlerinin Yeterliliği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(17), 233-258.
- Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Güneş, F. (2017). Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1), 48-64.
- Güneyli, A. (2011). Hakan Ülper (Editör). *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Göçer, A. (2010). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies*, 5(1), 1007-1036.
- İbe, Akcan, P. (2014) Türkçe Öğretiminde Sözcük Etkinlikleri: İlköğretim 1.-5. Sınıf Düzeyinde Alıştırmalara İlişkin Bir Çözümleme. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 11(2), 43-67.
- Karagöl. E. & Tarakçı R. (2019). Söz Varlığı Öğretimi Açısından Ortaokul Türkçe Ders Kitapları. *Millî Eğitim*, 48(222), 149-171.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- MEB (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2021). Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, Öğretme ve Değerlendirme Tamamlayıcı Cilt (Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment - Companion Volume), ISBN 978-975-11-5808-6.
- Mert Lüle, E. (2013) İlköğretim Türkçe Programı ile Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Kazanım ve Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(5), 13-3.
- Onan, B. (2013). *Dil eğitiminin Temel Kavramları*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Pikulski, J. J. & Templeton, S. (2004). *Teaching and Developing Vocabulary: Key To Long-Term Reading Success*. Houghton Mifflin Company.
- Sayılı, A. (2001). *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*. Ankara: TTK Yayınları.